

NYATOH

NAZIVI I AREAL

Nyatoh je trgovački naziv drva više srodnih vrsta drveća iz porodice *Sapotaceae*, uglavnom roda *Palaquium* spp. i *Payena* spp. Naziv potječe iz Malaje, a drveće je rasprostranjeno od Indije preko jugoistočne Azije do Filipina, Nove Gvineje i otoka zapadnoga Tihog oceana. Ostali trgovački nazivi su bitis, nato, nyatoh batu, chay, pali, kha-nunnok, riam, jangkka, hangkang, balam teruing puteh, balam masin, kayu tanjung hutan, mayang, taban, moordooke (u području podrijetla) te pencil cedar, red planchonella i red silkwood (na engleskome govornom području).

STABLO

Drveće često naraste i više od 30 m, s prsnim promjerom debla do 1 m.

DRVO

Makroskopska obilježja

Bjeljika nije uvijek jasno uočljiva, a širina joj se kreće od 3,8 do 7,6 cm. Boja srži varira od svijetloružičaste do crvenkastosmeđe ili ljubičastosmeđe, kadkad sa tamnim prugama. Nyatoh je rastresito porozno drvo umjerenog sjaja, srednje grube i ravne do slabo dvostruko usukane žice. Izgledom podsjeća na makore (*Tieghemella heckellii*). Srednje velike pore vidljive su običnim okom, a raspoređene su u radijalnim i kosim nizovima od tri i više u nizu. Gustoća pora kreće se od 4 do 12 na četvorni milimetar. Drvni traci uži su od pora, gustoće oko 10 na mm. Aksijalni parenhim je difuzan i difuzno zoniran, mjestimice u vrpčama koje su uže od pora.

Mikroskopska obilježja

Članci traheja promjera od 60 do 270 mikrometara uglavnom imaju jednostavne perforacije. Staničje trakova je heterogeno, s pojedinačnim tracima u kojima uspravne i kvadratne stanice mogu zauzimati i više rubnih nizova. Dvoredni i troredni drvni traci mjestimično su uski, jednoredni. Jažice između parenhima traka i članaka traheja nepravilne su i velike. Uz debelostjena libriformska vlakanca brojne su vaskularne i vazicentrične traheide. Duljina vlakancica kreće se od 1,3 do 2,3 mm. Aksijalni je parenhim apotrahealan i trakast, širine od jednog do tri niza stanica. S drvnim tracima stvara mrežasti raspored parenhima na poprečnom presjeku. U parenhimskim stanicama česti su kristali oblika prizme.

TEHNOLOŠKA SVOJSTVA

Obradivost

Neke vrste roda *Palaquium* sadržavaju silicij, pa mogu znatno zatupljivati alat, što ovisi o količini silicija u drvu. O tome ovise i svojstva piljenja, a može doći i do nakupljanja gumastih tvari na oštricama alata. Vrste drva sa silicijem vrlo se teško obrađuju, bilo da je riječ o ravnjanju, rezbarenju, bušenju ili kojoj drugoj obradi drva jer jako zatupljuju alate i na oštricama se nakuplja gumaste tvari. Vrste bez silicija relativno se lako obrađuju do završne glatke površine. To vrijedi i za politanje i obradu ručnim alatima.

Sušenje

Prirodno sušenje je sporo te zahtijeva pažnju s obzirom na sklonost drva nastanku čeonih pukotina i vito-perenju.

Trajnost i zaštita

Iako se drvo svrstava u srednje trajno, nije otporno na napad termita. Bjeljika je nakon umjetnog sušenja dodatno podložna napadu bjeljikara (*powder post beetle*), dok je srž umjereno prirodno otporna prema gljivama truležnicama. Bjeljika je propusna, a srž je nepropusna za impregnaciju zaštitnim sredstvima.

Uporaba

Zbog umjerne trajnosti nyatoh se ne preporučuje za uporabu na otvorenom i izlaganju vanjskim uvjetima koji pogoduju njegovu propadanju (truljenju). No zbog dobrog izgleda i fine, jednolične teksture nyatoh se rabi za izradu unutarnje građevne stolarije i namještaja. Takva primjena ponajprije ovisi o boji, gustoći i sadržaju silicija. Nyatoh je pogodan i za izradu furnira za furnirske i stolarske ploče, a trupci s dvostruko usukanom ili nepravilnom žicom prikladni su za preradu u ukrasne furnire.

Napomena

Palaquium i *Payena* dva su različita, ali bliska roda vrlo sličnih obilježja. Daju drvo koje se obično svrstava u dva razreda - nyatoh i bitis. Nyatoh podrazumijeva trgovačko svrstavanje onih vrsta kojima je gustoća zrakosuhog drva uglavnom između 610 i 720 kg/m³, ali može biti i do 880 kg/m³. Te su vrste obično pomiješane i prodaju se s ostalim crveno obojenim vrstama drva male do srednje gustoće. Vrste u razredu

bitis obično su gustoće veće od 880 kg/m^3 . U Malaji ih zovu i nyatoh batu.

Drvena prašina nekih vrsta roda *Palaquium* nadražuje nos, kožu i grlo osjetljivih osoba.

Literatura

1. Rendle, B.J., 1970: World timbers, London: Ernest Benn limited University of Toronto press, str. 62.
2. Richter, H.G.; Dallwitz, M.J., 2000: Commercial timbers: descriptions, illustrations, identification, and information retrieval. In English, French, German, Portuguese, and Spanish. Version: 16th April 2006. '
3. *** 1964: Wood dictionary, Elsevier publishing company, Amsterdam.
4. *** 1994: Woods of the world, Tree talk, Inc., 431 Pine Street, Burlington, VT 05402.
5. *** 1960: Identification of Hardwoods - A lens key, FPR Bulletin No. 25, HMSO, London.

doc. dr. sc. Jelena Trajković

doc. dr. sc. Radovan Despot